

Miloslav Jenšík

Skoncuje s nimi!

Tragický příběh Varšavského povstání 1944

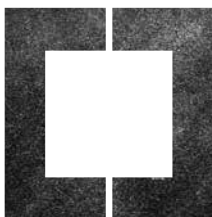
EDICE

MAGNETKA

EDICE

MAGNETKA

E

Miloslav Jenšík

Skoncuje me s nimi!

Tragický příběh Varšavského povstání 1944

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Ediční rada edice Magnetka

prof. PhDr. Radek Fukala, Ph.D. (Univerzita J. E. Purkyně Ústí nad Labem)

doc. PhDr. Jan Halada, CSc. (FSV UK, Institut komunikačních studií)

PhDr. Jan Koura, Ph.D. (FF UK, Ústav světových dějin)

PhDr. Miloslav Martínek, CSc.

Mgr. Jaroslav Kříž, Ph.D. (Městská knihovna Antonína Marka v Turnově)

JUDr. František Čermák

Copyright © Miloslav Jenšík, 2011, 2024

Cover © Lukáš Tuma, 2024

Photos © Library of Congress, New York Public Library,

Wikimedia Commons, 2024

Czech Edition © Nakladatelství Epocha, Praha 2011, 2024

ISBN 978-80-278-0137-4 (print)

ISBN 978-80-278-1343-8 (ePub)

ISBN 978-80-278-1344-5 (mobi)

ISBN 978-80-278-1345-2 (pdf)

OBSAH

Hodina „W“, obratník zúčtování	11
Že by Stalinovi nešlo o Varšavu?.....	16
Mezi dvěma mlýnskými kameny	24
Loupež po přátelské dohodě	31
Vlast ubránit nelze, čest ano	37
Čtvrté dělení Polska	43
Pod knutou ďáblova advokáta	50
„Co jsi to za veš?“	53
Život tváří v tvář smrti	60
Mozek a srdce domácího odboje.	65
Bílý orel se nevzdává.	70
Čas pro Hodinu „W“	77
Rozpoutalo se peklo a Bůh si zakryl tvář	83
„Tak dobře – začněte!“	91
Změny za minutu dvanáct – proč?	98
Hej chloupky, bagnet na broní!	103
Hvězdná hodina sadistických vrahů.	110
Stín Katyně padl na Varšavu	123
Rokossovskij, předběžný portrét.	127
„Čekáme tě, rudá náказo!“	133
„Proč odmítáte pomoci Polákům?“	139
Kdo je popel – a kdo démant?	147
Moskevský proces s polskými vlastenci	154
Nekonečně dlouhá cesta k pravdě.	160
Post scriptum	163
Prameny a literatura.	165
O autorovi	167

Snad to byl plamen, který planul ve velkém krbu, snad bohatá jídla, vzácná francouzská a maďarská vína; cítil jsem, jak se mi zardívá čelo. Seděl jsem u stolu německého krále polské země ve velkém sále Wawelu, v starobylém, vznešeném, bohatém, učeném královském městě, jemuž je jméno Krakov; uprostřed nicotného dvora toho prostoduchého, krutého, ješitného Franka, který má za to, že se do něho převtělil nějaký italský renesanční šlechtic. Melancholický stud mi zardíval čelo... Stejně jsem se rděl, když jsem projížděl autem pustými zasněženými pláněmi mezi Varšavou, Lodží a Radomí, Lvovem a Lublinem; samá smutná města a žalostné vesnice, obydlené bledými, hubenými lidmi, kteří měli ve tváři vepsán hlad, úzkost, porobu, zoufalství a v jasných očích ten podivně čistý pohled, jaký měl polský národ v neštěstí.

V tu chvíli se otevřely tiše dveře a na stříbrném podnosu vplula pečená husa. Byla to plňoučká, tučná polská husa, masitá prsíčka, tlusté boky, krk samý sval. Nevím, proč mě napadlo, že nebyla nejspíš po starém dobrém způsobu zaříznuta nožem, nýbrž zastřelena u zdi četou SS. Zdálo se mi, jako bych slyšel ostrý rozkaz „Feuer!“ a náhlý praskot hromadného výstřelu. Ta husa jistě padla s hlavou vztyčenou, dívajíc se zpříma do tváře krutým utiskovatelům Polska. „Feuer!“ vykřikl jsem silným hlasem, jako bych si náhle uvědomil, co znamená ten výkřik, ten chraptivý zvuk, ten ostrý rozkaz, jako bych čekal, že ve velkém sále Wawelu zazní náhlý praskot salvy.

Všichni se dali do smíchu. Smáli se, zvracejíce hlavy nazad. „Feuer!“ vykřikl teď zase Frank a všichni se ještě víc smáli, hlavu skloněnou k pravému rameni, oči upřené na husu, levé napůl zavřené, jako by mířili doopravdy.

Curzio Malaparte
Kaput

Mein Führer, tato chvíle je složitá. Z historického hlediska je však akce Poláků požehnáním. Skoncujeme s nimi. Varšava bude zničena. Toto město, které je duchovním hlavním městem šestnáctimilionového až sedmnáctimilionového národa a jež od první bitvy u Tannenbergu sedm set let blokovalo naši cestu na východ, přestane existovat a v tom smyslu samotní Poláci již nikdy nebudou představovat problém pro náš den a pro všechny, kteří přijdou po nás.

Heinrich Himmler
Hlášení Hitlerovi

Válečný kabinet si přeje, aby sovětská vláda věděla, že veřejné mínění v naší zemi je hluboce dojata událostmi ve Varšavě a strašným utrpením Poláků. Ať to bylo s počátkem povstání tak či onak, za přijaté rozhodnutí nemohou nést odpovědnost pouze lidé z Varšavy. Naši lidé nedokážou pochopit, proč dosud nebyla Polákům ve Varšavě vyslána žádná pomoc zvenčí. Veřejnost se nyní dovídá, že tato pomoc nemohla být vyslána v důsledku rozhodnutí vaší vlády, na jehož základě nebylo americkým letounům povoleno přistát na letištích, která se

nyní nacházejí v ruských rukou. A jestliže Poláci ve Varšavě budou teď ještě přemoženi Němci... bude to pro zdejší veřejné mínění otřes, který může mít nedozírné následky. Sám válečný kabinet nemůže pochopit, proč vaše vláda odmítá brát v úvahu závazek pomoci Polákům ve Varšavě, jaký pociťuje britská či americká vláda.

Winston S. Churchill
Telegram Stalinovi

HODINA „W“, OBRATNÍK ZÚČTOVÁNÍ

Bylo před pátou. Povídáme a najednou přestřelka. Potom něco jako těžší zbraně. Slyšíme děla. A vůbec různé druhy zbraní. A pak křik: „Hurrááá...“ „Povstání,“ řekli jsme si hned, tak jako všichni ve Varšavě. Bylo to divné. Protože to slovo jsme nikdy předtím nepoužívali. Znali jsme ho jen z dějepisu, z knížek. Už nás nudilo. A teď najednou. Je, a dokonce s „hurrááá“. To „hurrááá“ a „ta ta ta ta“ znamenalo, že povstalci dobyli soud od Zahradní ulice. Pršelo. Dávali jsme pozor, aby nám nic neuteklo. Okna Irenina bytu vedla na druhý dvorek s červenou zídkou na konci a za tou zídkou se táhl až k zahradní ulici ještě jeden dvorek s pilou, kůlnou, hromadou prken, s vozíky. Díváme se a vtom někdo v německé vojenské blůze, s vojenskou čepicí a červeno-bílou páskou přeskakuje přes tu červenou zídku z tamtoho dvorku na náš. Skočil na bednu na smetí. Z ní na stoličku. Ze stoličky na zem.

„První povstalec,“ vykřikli jsme. „Víš co, Mironku, já bych se mu snad vzdala,“ řekla Irena nadšeně skrz záclonu.

Miron Białoszewski
Památník z Varšavského povstání

V poradní místnosti Vlčího doupěte vybuchla 42 minut po poledni 20. července 1944 bomba, nastražená statečným plukovníkem Clausem Schenkem von Stauffenbergem. Adolf

*Mussolini si za Hitlerova doprovodu prohlíží místnost,
v níž došlo k neúspěšnému bombovému atentátu
na německého vůdce, červenec 1944.*

Hitler zázračně vyvázl bez většího zranění a krutě pak zúčtoval se strůjci atentátu a pokusu o převrat. Sny o tisícileté říši hákového kříže utrpěly další vážnou trhlinu; nemohlo být pochyb o tom, že už i německý generální štáb je nakažen virem poznání blížícího se hořkého konce.

A vichřice odvety za zločiny nacismu nabývala na síle i rychlosti. V červenci se na invazní frontě v Normandii objevil nejútočnější americký generál George Patton. V posledních dnech měsíce poprvé zasáhl do řízení bojů a během čtyř dnů nepřetržitých úderů dosáhl toho, oč jeho předchůdci marně usilovali už od vylodění na normandských plážích. Kobra – takový byl krycí název průlomové operace u Avranches – značně rozšířila předmostí a umožnila další postup do nitra Francie. Spojenci se probíjeli dál také Itálií; zprávy

o hrdinství krajanů v bojích o opevněný vrch Monte Cassino, který pět měsíců blokoval postup k Římu a dál na sever, zdvihaly v okupovaném Polsku hlavy a vlévaly novou naději do srdcí. „Czerwone maki na Monte Cassino zamiast rosy piły polską krew,“ zpívá se v písni, která brzy poté v celé zemi získala obrovskou popularitu. Tolik a tak drahocenné rosy rudé máky na úbočích klášterní hory opravdu nikdy předtím nevypily. „Ta ziemia do Polski nalezy, choć Polska daleko jest stąd,“ říká jiné dvojverší té balady. Je třeba překládat? Až v daleké Itálii leží kus Polska, rozlehlé pole stovek prostých křížů se jmény mužů, kteří se v duchu dávné národní tradice s krajní sebeobětavostí bili na druhém konci Evropy (a předtím v Africe) za osvobození zmučené vlasti.

Nacistické panství nad Polskem bylo nesrovnatelně krutější než třeba u nás nebo ve Francii. Jeho konec se však v té době už valem přibližoval. Že přicházel ze sovětského východu, přijímala většina Poláků s krajní nedůvěrou, nebo přinejmenším s velice smíšenými pocity. Jejich kořeny sahaly až do daleké minulosti, ale ještě mnohem chmurnější pocity živily i tragédie zcela nedávné.

Od rozdrčení elitní německé 6. armády u Stalingradu zasazuje Rudá armáda nepříteli ránu za ranou. Kursk a Kyjev, to jsou nejvýznamnější milníky jejího teď už nezadržitelného postupu na západ. Na prahu léta roku 1944 mají Georgij Žukov, Alexandr Vasilevskij, Konstantin Rokossovskij a další Stalinovi vojevůdci na sovětsko-německé frontě o sedmdesát procent vojáků, o osmdesát procent kanonů, houfnic a minometů a o šedesát procent tanků a samohodných děl více než nepřítel. K tomu již téměř pětinasobnou převahu bojových letadel! Jedna útočná vlna se utopí ve vlastní krvi, ale vzápětí nastupuje druhá, třetí, pátá, ...

Kryptonymem sovětské letní ofenzivy proti německé skupině armád Mitte (Střed) je jméno generála Bagrationa, hrdiny Vlastenecké války proti Napoleonovi. Na úsvitu 23. června 1944 zaútočí čtyři sovětské fronty – v součtu zhruba 2 400 000 vojáků s 26 400 děly a minomety, 5200 tanky a samochodkami a 5300 letadly! Navíc v protivníkově týlu operuje na 150 000 partyzánů; v noci na 20. června rozsáhlou a dobře koordinovanou záškodnickou akcí zničí železniční tratě, po kterých mohli Němci dopravovat na frontu záložní jednotky, posilové zbraně a munici. Drtivý nápor nemůže nic zastavit. Už 3. července je osvobozen Minsk. Jádru německých obranných sil se octne v kotli obklíčení; všechny pokusy probít se z něj ven jsou marné. Víc než 50 000 skleslých zajatců čeká potupný průvod moskevskými ulicemi. Obyvatelé města mu přihlížejí s obrovským a snadno pochopitelným zadostiučiněním. Když přejdou poslední řady pokořených dobytých, ulice po nich spláchnou kropicí vozy.

Už ve dnech, kdy rudoarmějci lámou poslední odpor obklíčených, je maršál Žukov, zástupce hlavního stanu u 1. a 2. běloruského frontu, povolán do Moskvy. Při snídani v přepychové Stalinově dače v příměstském Kuncovu mu hostitel položí dvě otázky v jedné: „Mohla by teď naše vojska začít osvobozovat Polsko a bez zastavení dojít až k Visle a na kterém úseku by bylo možné zasadit do boje 1. polskou armádu?“ Georgij Konstantinovič jako vždy (alespoň podle toho, jak svá vystoupení sám líčí ve *Vzpomínkách a úvahách*) obratem vysype jedinou správnou odpověď z rukávu: „Naše vojska nejen mohou dojít až k Visle, ale musí na ní vytvořit i výhodná předmostí, odkud by byly zajištěny další útočné operace na berlínském strategickém směru. Pokud jde o 1. polskou armádu, měla by být zasazena ve směru na Varšavu.“ Přesně podle učebnic válečné

Georgij Žukov.

akademie, jako při štábní hře na mapách. Stalin téměř neznametelně kývne a znovu si zapálí vyhaslou lulku. Takové jednoznačné výroky chce od svých maršálů a generálů slyšet. Jak s návrhy později naloží, je už pouze jeho věc.

Žukov se ještě dozví, že se nazítří ve Stalinově přítomnosti setká s představiteli v Moskvě vytvořeného a oddaně promoskevského Polského výboru národního osvobození. Tihle soudruzi většinou nic neříkajících jmen, která se drtivá většina Poláků teprve bude učit znát, se na pokyn svých chlebodárců chystají v nejbližších dnech vydat manifest ke všemu lidu okupované země; sovětská propagandistická nepochybně již přistoupili ke konečné redakci textu... Třetího dne se ještě uskuteční porada vrchního velení, na níž je s konečnou platností schválen plán další útočné operace 1. běloruského frontu pod velením armádního generála Rokossovského: rozdrtit

německé uskupení v prostoru Kovelu na Volyni a polského Lublinu, dobýt Brest, v závěru na široké frontě proniknout k Visle a vytvořit předmostí na jejím západním břehu.

Že by Stalinovi nešlo o Varšavu?

Stačí letmý pohled na mapu: úder míří přímo na polské hlavní město! Proč však o něm ve výčtu hlavních cílů nepadlo ani slovo? Že by to byla pouhá náhoda, nedopatření? Vždyť jde o strategický cíl zcela mimořádného významu! Varšava není jen metropole Polska, země, která už na oltář příštího společného vítězství nad nacistickou říší položila bezpočet obětí. To by mohlo být sovětským politikům a vojevůdcům venkoncem jedno. Polsko se však na základě teheránských ujednání nejvyšších představitelů Velké trojky protinacistické koalice napříště chtě nechtě zařadí mezi spojence, nebo přinejmenším velmi loajální sousedy Sovětského svazu. Nadto je Varšava také klíčový a nezastupitelný dopravní uzel. Pokud by i po skončení této operace zůstala v rukou Němců, stala by se přirozeným úhelným kamenem jejich další obrany na Visle. Naopak, pokud ji touto ofenzivou ovládne Rudá armáda, vyrve nepříteli svorník předposlední přirozené obranné linie na cestě k Berlínu. Potom už v rovině, která umožní plně uplatnit den ode dne drtivější převahu živé síly i techniky, bude Rudé armádě stát v cestě jen Odra!

Lze uvěřit, že by Stalinovi, tomu oslavovanému geniálnímu duchovnímu otci drtivých úderů, unikla strategická cena Varšavy? Že by mu o ni nešlo? Ale kdež! Ovšemže mu o ni jde – a jak! A s ní o celou zemi, jako o ni šlo jeho carským předchůdcům. Kdysi byla Varšava Napoleonovi branou do